

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ

(ΑΠΟ ΤΟΥ 1833 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1953)

Υπό τοῦ κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΔΑΜΑΛΑ

1. Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ

Ἡ σημερινὴ δραχμὴ, ἐδημιουργήθη ἐν ἔτει 1833. Νόμος δημοσιευθεὶς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, παρὰ τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος, εἰσήγαγεν εἰς τὴν κυκλοφορίαν τὴν δραχμὴν, ἔχουσαν ὡς βάσιν τὸ διμεταλλικὸν σύστημα τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Τὸ ἀντίστοιχον μιᾶς δραχμῆς εἶχε καθορισθῆ εἰς 4,477 γραμμάρια ἀργύρου, τῶν 9/10, ὑπολογιζόμενα εἰς 0,895 τοῦ χρυσοῦ φράγκου.

«Εἰς τόπον τῆς ἄχρι τοῦδε προσδιωρισμένης μονάδος τοῦ Φοίνικος, ὅστις ἦτο ἐλαφρότερος τῆς ληφθείσης βάσεως, θέλει εἰσαχθῆ νέον νόμισμα φέρον τὸ ὄνομα δραχμὴ, καὶ θέλει λογίζεσθαι ὡς μονὰς καὶ βάσις τοῦ νέου νομισματικοῦ συστήματος.»

«Ἡ δραχμὴ συνίσταται ἀπὸ ἐννέα μόρια ἀργύρου καθαροῦ καὶ ἐν μόριον χαλκοῦ, περιέχει γραμμὰς 4,029 καθαροῦ ἀργύρου καὶ 0,448 χαλκοῦ, συνάμα δὲ γραμμὰς 4,477 μετρικοῦ βάρους.» Διάταγμα 8/20 Φεβρουαρίου 1833.

Δυστυχῶς, ἦτο λίαν δυσχερὲς νὰ διατηρηθῆ μία σχετικὴ νομισματικὴ τάξις πραγμάτων, ἐντὸς μιᾶς χώρας, ἣτις μόλις ἀπετέλεσεν ἐλεύθερον Κράτος, τόσον δὲ μικρὸν καὶ ἀσθενές, ὥστε μόλις ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ εἰς τὴν ζωὴν. Οὕτω, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, αἱ νέαι δραχμαὶ ἐξηφανίζοντο, ἀντικαθιστάμεναι παρ' ἄλλων νομισμάτων, κυρίως τουρκικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἦτο μικροτέρα τῆς δραχμῆς. Δεδομένου ὅτι ὑπῆρχε παράλληλος κυκλοφορία καὶ ἄλλων νομισμάτων μετὰ τὴν δραχμὴν, ὁ νόμος τοῦ Gresham ἔτυχε πλήρους ἐφαρμογῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δημιουργίαν τραπεζογραμματίων, ἐκ μέρους μιᾶς Τραπεζῆς ἣτις ἐθεωρεῖτο ὡς Τράπεζα τοῦ Κράτους, αὕτη ἐπίσης δὲν ἐπέφερον ἰκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἡ ὅλη δὲ νομισματικὴ κατάστασις ἐνεφάνιζεν ἀρρυθμίαν καὶ μεγάλας δυσχερείας.

Ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη μέχρι τοῦ 1842, ἔτος εἰσαγωγῆς εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ τραπεζογραμματίου, ἔχοντος νόμιμον κυκλοφορίαν, παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἰδρυθείσης τὸ προηγούμενον ἔτος 1841. Ὡς εἶναι γνωστόν, ἡ Τράπεζα αὕτη, μικτοῦ χαρακτήρος, ἔχουσα τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων, ἀσχολουμένη δὲ καὶ μετὰ ἐμπορικὰς ἐργασίας, ἐξήσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας μας καὶ τῶν τυχῶν τῆς χώρας μας.

Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ δημιουργία σταθεροῦ νομίσματος δὲν εἶναι ὑπόθεσις εὐχερῆς, εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς μικρᾶς καὶ ἀσθενοῦς οἰκονομίας. Μετὰ πάροδον ἐξ ἑτῶν, ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς των εἰς τὴν κυκλοφορίαν, τὰ νέα τραπεζογραμματία ἔπαυσαν νὰ εἶναι μετατρέψιμα. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1848, ἡ πολι-

τική και οικονομική κατάσταση της Ευρώπης υπήρξε κρίσιμος, τούτο δὲ ἐξηγεῖ τὰς νομισματικὰς δυσχερείας τῆς χώρας μας. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐζήτησε τὴν ἐπιβολὴν ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας διὰ τὰ τραπεζογραμμάτια της. Εὐτυχῶς, ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία παρετάθη μόνον ὀλίγους μῆνας, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐπανέφερε τὸ σύστημα τῆς μετατρεψιμότητος, ἡ δὲ νομισματικὴ σταθερότης διετηρήθη ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν.

Ἀναφορικῶς μὲ τὸ μεταλλικὸν περιεχόμενον καὶ τὴν βᾶσιν τῆς δραχμῆς, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ μνεία μιᾶς μικρᾶς μεταβολῆς, ἐν ἔτει 1867, λόγῳ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐνωσιν. Τὸ ἀξιοσημείωτον ὅμως εἶναι ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1868.

Τὸ 1868 εἶναι ἔτος ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες παρηκολούθουν μετὰ συγκινήσεως, καὶ προσοχῆς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ προβλήματος τῆς Κρήτης. Ἐπειδὴ δὲ ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον νὰ γίνουν στρατιωτικαὶ προετοιμασίαι, αἰτινες ἀπήτουν μεγάλας δαπάνας, ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία ἐπεβλήθη ἐκ νέου εἰς τὰ τραπεζογραμμάτια. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία παρετάθη ἐπὶ 14 μῆνας, ἀπὸ δὲ τῆς 15ης Ἰουλίου 1870, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἠδυνήθη ἐκ νέου νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν κανόνα τῆς μετατρεψιμότητος εἰς τὰ τραπεζογραμμάτια της καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν νομισματικὴν σταθερότητα μέχρι τοῦ 1877.

Κατὰ τὸ 1877 ἐξερράγη ὁ πόλεμος μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας, γεγονός τὸ ὁποῖον προεκάλεσε πλείστας ἐξεγέρσεις τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπέζητουν τὴν ἐλευθερίαν των. Καὶ τὴν φορὰν ταύτην, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προέβη εἰς στρατιωτικὰς προπαρασκευάς, ἐνεργήσασα μάλιστα καὶ μερικὴν ἐπιστράτευσιν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἐζητήθη ἐκ νέου ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ κενὰ ταμεία τοῦ Κράτους, ὡς καὶ τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς, ἥτις ἀπετέλει δευτέραν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, μετὰ τὴν, ἐν ἔτει 1864, παραχώρησιν τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς ἀντάλλαγμα, ἐπεβλήθη ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία εἰς τὰ τραπεζογραμμάτια.

Μετὰ τὴν πάροδον τῆς κρίσιμου ἐκείνης περιόδου καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἄρτης, ἐν ἔτει 1881, ἡ οικονομικὴ κατάσταση τῆς χώρας ἤρχισε νὰ σημειώῃ βελτίωσιν. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς καταστάσεως, ἰδίᾳ ἀπὸ ἀπόψεως συναλλαγματικῶν διαθεσίμων, υπῆρξε κυρίως ἀποτελεσματὸς τῆς προσφυγῆς εἰς τὸν ἐξωτερισμόν δανεισμόν. Χωρὶς δὲ νὰ δοθῇ μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν πραγματικὴν οικονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1885 ἀπεφασίσθη ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν μετατρεψιμότητα. Ἐν τούτοις, λίαν συντόμως κατέστη σαφές ὅτι ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν μετατρεψιμότητα ἦτο πρόωρος, διότι ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ἀνῆλθε πέραν τοῦ σημείου ἐξόδου χρυσοῦ, δεδομένου δὲ ὅτι τὰ μεταλλικὰ ἀποθέματα τῆς χώρας ἦσαν μικρά, παρέστη ἀνάγκη προσφυγῆς ἐκ νέου εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν.

Ἄλλωστε, κυρία αἰτία ἐπανόδου εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν ἦσαν καὶ τὴν φορὰν ταύτην αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι. Πράγματι, ἡ κατάσταση εἰς τὰ Βαλκάνια ἦτο λίαν κρίσιμος, λόγῳ τῆς προσαρτήσεως ἐκ μέρους τῆς Βουλ-

γαρίας τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἐπάνοδος, ὅθεν, τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1885 εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, διὰ τετάρτην φορὰν, ἀλλὰ διὰ μίαν μακρὰν περίοδον, δεδομένου ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη μέχρι τῆς 14ης Μαΐου 1928. Μόνον τὸν Μάϊον τοῦ 1928 ἡ δραχμὴ ἐπανεῦρε τὸν κανόνα τῆς μετατρεψιμότητος, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγνώρισε τὰς γνωστὰς διαταραχὰς τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Ἡ σταθερότης ὅμως αὕτη τῆς δραχμῆς δὲν διήρκησε παρὰ τέσσαρα ἔτη, περίπου. Ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίσις τοῦ 1929 παρέσυρε πρῶτον τὴν λίραν Ἀγγλίας, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1931, μετέπειτα διάφορα ἄλλα νομίσματα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὴν δραχμὴν, κατὰ τὸ 1932. Οὕτως ἡ χώρα μας ἐπανῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὸ καθεστῶς τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ὑπὸ τὸ ὅποιον εὐρίσκεται ἀκόμη καὶ σήμερον.

Μετὰ τὴν σύντομον ταύτην ἀνασκόπησιν τῶν νομισματικῶν γεγονότων εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος ἀπὸ τοῦ 1885 καὶ ἔντεῦθεν.

2. Ἡ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΙΣ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ

Ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἐν ἔτει 1885, ἐπέφερε μεταβολὴν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος, ἡ σχέσις τοῦ ὁποίου ἐπὶ Παρισίων ἀνῆλθεν ἀπὸ 100 εἰς 123 δραχμάς. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι διὰ τὴν ἀπόκτησιν 100 γαλλικῶν φράγκων, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ δοθοῦν 123 δραχμαί, ὄχι δὲ μόνον, 100, ὡς προηγουμένως, κατὰ τὴν περίοδον τῆς λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανόνος καὶ τῆς μετατρεψιμότητος. Ἐξυπακούεται ὅτι ἀνάλογος ἦτο ἡ ἀπώλεια τῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς καὶ ἔναντι τῶν ἄλλων σταθερῶν ξένων νομισμάτων.

Μετέπειτα παρετηρήθη μία σχετικὴ βελτίωσις τῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς, ἡ πτώσις ὅμως ταύτης, ἡ ἀνοδος δηλαδὴ τῆς τιμῆς τοῦ ξένου συναλλάγματος ἐπανελήφθη ἐκ νέου κατὰ τὸ ἔτος 1891. Αἱ συναλλαγματικαὶ δυσχέρειαι τῆς περιόδου ἐκείνης προήρχοντο ἐκ τῶν δυσκολιῶν ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος, πρᾶγμα τὸ ὅποιον κατέληγε εἰς σοβαρὰ ἀνοίγματα τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν τῆς χώρας.

Ἡ ὅλη κατάστασις ἐπεδεινώθη, συνεπιεῖα αὐξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς μεγάλης ἐπιβαρύνσεως διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ τοκοχρεολυσίου τοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους. Οὕτω, κατὰ τὸ 1893, τὸ συνάλλαγμα ἐπὶ Παρισίων ἀνῆλθεν εἰς 175 δραχμάς. Ἡ πτώσις τῆς δραχμῆς ἦτο μεγίστη, παρέστη δὲ ἀνάγκη μειώσεως τῆς πληρωμῆς τοῦ τοκοχρεολυσίου διὰ τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια.

Τὰ γεγονότα τοῦ 1893, χαρακτηρισθέντα ὡς χρεοκοπία τῆς χώρας μας, εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ ἀειμνήστου Χαριλάου Τρικούπη. Φαίνεται ὅμως ὅτι τόσοσιν ὁ Τρικούπης, ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι πολιτικοὶ τῆς ἐποχῆς του, ἔσπεροῦντο τῶν ἀπαραιτήτων οἰκονομικῶν γνώσεων καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δώσουν λύσεις ἱκανοποιητικὰς εἰς τὰ διάφορα προβλήματα τῆς χώρας. Εὐχῆς ἔργον κρίνομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰς κρίσεις τοῦ

ιστορικοῦ Καρολίδου, αἴτινες εὐρίσκονται εἰς τὴν σελίδα 41, τοῦ 7ου τόμου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου.

«Καὶ νῦν ὁ Τρικοῦπης πᾶσαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν ἔστρεψε πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ἡμέρας καὶ νυκτὸς μελετῶν αὐτὸ μετὰ τοιαύτης ἐντάσεως τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ὥστε αὐτοὶ οἱ στενωτάτοι φίλοι καὶ συνάδελφοι αὐτοῦ ὑπὸ σοβαρῶν κατείχοντο φόβων περὶ τῶν κινδύνων τῆς ὑγείας του. Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα κατεῖχε νῦν τὴν πρῶτην θέσιν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ τοῦ βασιλείου καὶ ἐν ταῖς μελέταις τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ ἐν ταῖς ἐν τῇ βουλῇ συζητήσεσιν. Ἐκ τῶν συζητήσεων δὲ τούτων γίνεται δῆλον ὅτι οἱ μεγάλοι πολιτευταὶ καὶ ἀρχηγοὶ κομμάτων, οὔτε σαφεῖς γνώμας καὶ θεωρίας εἶχον περὶ τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων τῆς χώρας, οὔτε περὶ τοῦ τρόπου θεραπείας τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας, προσέτι δὲ ὅτι ἐμπειρικῶς κυβερνῶντες ἔστερουντο καὶ τῆς θεωρητικῆς ἐπιστήμης τὰς βάσεις, διακρινόμενοι κυρίως διὰ τὸ ὕφος περὶ τὸ κυβερνᾶν καὶ τὴν ρητορικὴν αὐτῶν δεινότητα, προσόντα πενιχρὰ διὰ τὴν διακυβέρνησιν συγχρόνου κράτους.»

Τὸ γεγονός ἐστὶν ὅτι ἡ ἀδυναμία πλήρους ἱκανοποιήσεως τῆς πληρωμῆς τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν, ἐδημιούργησε διὰ τὴν χώραν μας μεγίστας δυσχερίας. Διαπραγματεύσεις συνεχιζόμεναι ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὲ τοὺς πιστωτὰς μας, εἰς οὐδὲν κατέληξαν καὶ ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη μέχρι τοῦ ἔτους 1898, ὅτε ἐπεβλήθη ὁ διεθνὴς οἰκονομικὸς ἔλεγχος εἰς τὴν χώραν μας.

Τὰ γεγονότα εἶναι γνωστά. Ἡ Πατρίς μας κατὰ τὸ ἔτος 1897 εὐρέθη ἐνώπιον μιᾶς περιπτώσεως ἱεροῦ καθήκοντος. Εἰς τὴν Κρήτην ἔλαβον χώραν αἱματηραὶ σφαγαὶ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀδιάφορος ἐνώπιον τῆς αἰμοτοχυσίας τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης, τὸ ἐνδιαφέρον της ὅμως διὰ τὰ γεγονότα τῆς Κρήτης προεκάλεσε τὴν κήρυξιν πολέμου ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας καὶ τὴν εἰσβολὴν ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους.

Ἡ Ἑλλὰς ἐζήτησε τὴν παρέμβασιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων πρὸς διακοπὴν τῆς αἰματοχυσίας, τοῦτο ὅμως ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ξένους πιστωτὰς μας ἵνα ἐπιβάλουν πλήρως τὰς ἀπόψεις των. Ἐν τούτοις, ἡ διακοπὴ τῆς τακτικῆς πληρωμῆς τοῦ τοκοχρεολυσίου ἐξωτερικῶν δανείων, δὲν ἦτο φαινόμενον πρωτοφανὲς διὰ τὸν 19ον αἰῶνα, οὔτε ἐπρόκειτο περὶ μοναδικῆς περιπτώσεως, ὥστε νὰ κριθῆ μὲ τόσην ἀυστηρότητα ἡ ἀδυναμία πλήρους ἱκανοποιήσεως τῶν πιστωτῶν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀναστολὴ πληρωμῆς τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν, φαινόμενον βεβαίως λυπηρὸν καὶ ἀτυχές, ἐφηρμόσθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἑξάκις παρὰ τῆς Ἰσπανίας, τρεῖς φορές παρὰ τῆς Αὐστρίας, τρεῖς φορές παρὰ τῆς Πορτογαλίας, δύο φορές παρὰ τῆς Πρωσσίας, ἅπαξ δὲ παρὰ τῆς Ρωσίας, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ὀλλανδίας.

Ἡ Ἑλλὰς ὅμως, χώρα μικρὰ καὶ ἠττηθεῖσα παρὰ τῆς Τουρκίας, κατὰ τὸ 1897, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δεχθῆ ἀυστηροτάτους καὶ εἰς τὸ ἔπακρον ἔπαχθεις ὅρους, ἐπιβληθέντας παρὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Οὕτω, εἰς τὸ ἄρθρον δύο τῆς Συνθήκης ἀναφέρεται ὅτι :

« Ἡ Ἑλλάς θὰ καταβάλῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ὡς ἀποζημίωσιν 4 ἑκατομύρια τουρκικῶν λιρῶν. Ἡ πραγματοποίησις τῆς πληρωμῆς, πρὸς καταβολὴν τῆς ἀποζημιώσεως θὰ λάβῃ χώραν τῇ συγκαταθέσει τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ θιγοῦν τὰ δικαιώματα τῶν παλαιῶν πιστωτῶν, κομιστῶν τίτλων δημοσίου χρέους τῆς Ἑλλάδος ».

« Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας Ἐπιτροπὴ Διεθνoῦς Ἐλέγχου, ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς μέλους ἐκάστης Δυνάμεως. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ ψηφίσῃ Νόμον, μετὰ προηγουμένην ἔγκρισιν τούτου ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, καθορίζοντα τὰ τῆς λειτουργίας τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐλέγχου καὶ προβλέποντα ὅτι ἡ εἰσπραξις καὶ ἡ διάθεσις ἀρκετῶν ἐσόδων διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν δανείων καὶ τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, θὰ συντελεῖται ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς. »

Οὕτω, βάσει τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τοῦ 1898 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Δ. Ε. Ο. Ε., ἀποτελουμένη ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσίας, καίτοι, ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε συνάψει δάνεια εἰς τὰς ἀγορὰς ὄλων τῶν χωρῶν τούτων καὶ δὲν ὑπῆρχον ἐπομένως, κομιστὰι ἑλληνικῶν τίτλων εἰς ὅλας ταύτας τὰς χώρας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος, αὕτη ἤρχισε νὰ σημειώη βελτίωσιν, μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου. Ἡ προσοχὴ τῆς Κυβερνήσεως συνεκεντρώθη εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τῆς νομισματικῆς καταστάσεως, νόμος δέ, ψηφισθεὶς τὴν 26ην Φεβρουαρίου 1898, καθώριζε τὰ τοῦ τρόπου πληρωμῆς τοῦ κρατικοῦ χρέους πρὸς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, ἀνερχομένου εἰς 94 ἑκατομύρια δραχμῶν. Ὁ νόμος προέβλεπε τὴν ἐτησίαν δόσιν ἔναντι τοῦ χρέους τοῦ Κράτους πρὸς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, ἀνέφερε δὲ ρητῶς ὅτι οὐδεμία ἔκδοσις τραπεζογραμματίων ἦτο δυνατὴ, πέραν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν καθοριζομένων παρὰ τῆς ἐν ἰσχύϊ νομοθεσίας.

Χάρις εἰς τὰ διάφορα μέτρα, ἅτινα ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων, συντελοῦσης δὲ καὶ τῆς εὐνοϊκῆς ἐξελίξεως τῆς διεθνoῦς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἡ ἀξία τῆς δραχμῆς ἐσημείωσε ἀνοδικὴν πορείαν. Οὕτω, ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος, μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν, δηλαδὴ κατὰ τὸ ἔτος 1909, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχικὴν ἰσοτιμίαν, εἰς τὸ ἄρτιον. Εἰς ἐκ τῶν λόγων τῆς μεγάλης ταύτης βελτιώσεως ἦτο τὸ προῖον τοῦ μεταναστευτικοῦ συναλλάγματος. Πράγματι, κυρίως ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν, ἐκδηλοῦται ἀξιόλογον μεταναστευτικὸν ρεῦμα πρὸς τὰς Η.Π.Α, οὕτω δὲ ἐδημιουργήθη διὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα καὶ μετέπειτα μία νέα σοβαρὰ πηγὴ συναλλάγματος.

3. ΤΟ ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ

Διὰ τὴν περαιτέρω παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ συναλλάγματος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετασθῇ ἡ βᾶσις τοῦ Νόμου Γ.Χ.Μ.Β. τοῦ 1910. Πράγματι, κατὰ τὸ ἔτος 1910 ἤρξατο εἰς τὴν Ἑλλάδα μία νομισματικὴ προσπάθεια ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα. Εἰς τὸ βάθος ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς συναλλαγματικοῦ συστήματος, ἔχοντος ὡς βᾶσιν τὸν συναλλαγματικὸν κανόνα, μιᾶς νομισματικῆς

πολιτικῆς ἥτις ἔτυχεν ἐφαρμογῆς εἰς εὐρείαν ἔκτασιν μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, τῇ εἰσηγήσει τῆς Κ.Τ.Ε.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τοῦ Νόμου Γ.Χ.Μ.Β., ψηφισθέντος τὴν 19ην Μαρτίου 1910 ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι :

Παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ τραπεζογραμμάτια, διὰ λογαριασμόν τῆς, πέραν τοῦ ποσοῦ ὅπερ προεβλέπετο ὑπὸ τῆς ἰσχυοῦσης νομοθεσίας, πρὸς ἀγορὰν χρυσοῦ καὶ συναλλάγματος. Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ Τράπεζα ὑπεχρεοῦτο νὰ πωλῇ τὸν χρυσὸν καὶ τὸ συνάλλαγμα εἰς τὸ ἄρτιον, δηλαδὴ τὴν τιμὴν κτήσεως, πέραν μιᾶς μικρᾶς προμηθείας.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἐξησφάλιζεν ἔκδοσιν τραπεζογραμμάτων μὲ κάλυμμα κατὰ 100 % εἰς χρυσὸν ἢ συνάλλαγμα. Χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην, ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος διετηρήθη σταθερὰ ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, περίπου, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1920, καίτοι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔλαβον χώραν οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι καὶ ὁ πρῶτος παγκόσμιος.

Παρητηρήθη μάλιστα ὅτι περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ἡ δραχμὴ εἶχεν ἀξίαν μεγαλύτεραν εἰς τὴν ἀγορὰν συναλλάγματος, ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν λίραν καὶ τὸ Γαλλικὸν φράγκον, παρὰ τὴν ἀξιόλογον αὐξησιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας τῆς χώρας μας. Πράγματι, ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία ἥτις ἀνῆρχετο εἰς 132 ἑκατομμύρια δραχμῶν κατὰ τὸ 1910, ἀνῆλθεν εἰς 874 ἑκατομμύρια δραχμῶν κατὰ τὸ 1917.

Πρέπει νὰ λεχθῇ ὅμως ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην αἱ συνολικαὶ εἰσπράξεις συναλλάγματος ἦσαν κατὰ πολὺ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς πληρωμὰς καὶ τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος εἰς τὸ ἄρτιον.

Ἐν τούτοις, ἡ εἰσοδος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον μετέβαλε ριζικῶς τὴν κατάστασιν, ἀφ' ἐνὸς μὲν λόγῳ τῶν μεγάλων πολεμικῶν δαπανῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς διευρύνσεως τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικῆς ἰσοζυγίου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐβασίσθησαν πολλοὶ ἐλπίδαι εἰς τὰς συμμαχικὰς πιστώσεις, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ κάλυψις τῶν μεγάλων πολεμικῶν δαπανῶν τῆς χώρας, ἡ σύμβασις ὅμως αὕτη περιεπλάκη εἰς σημεῖον ἀπίστευτον καὶ τελικῶς ἡ ὅλη ὑπόθεσις κατέληξεν εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1918, ὑπεγράφη εἰς Παρισίους μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ τῶν τριῶν συμμάχων· Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Η.Π.Α., σύμβασις προβλέπουσα τὸ ἀνοιγμα πιστώσεων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἵνα χρησιμεύουν αὐταὶ ὡς κάλυμμα διὰ τὰ τραπεζογραμμάτια ἅτινα ἐξέδιδεν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, βάσει τοῦ Νόμου τοῦ 1910. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ δέον νὰ λεχθῇ ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀμέσου ἀνοιγματος πιστώσεων, ἀλλὰ περὶ μιᾶς ἀπλῆς ὑποσχέσεως χορηγήσεως μελλοντικῶν πιστώσεων. Πράγματι, οἱ σύμμαχοι ὑπέσχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ποσὸν τῶν 300 ἑκατομμυρίων Γαλλικῶν φράγκων, 12 ἑκατομμυρίων Ἀγγλικῶν λιρῶν καὶ 50 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, τῶν πιστώσεων ὅμως τούτων δὲν ὑπῆρχε δυνατότης νὰ γίνῃ χρήσις ἐκ μέρους μας παρὰ ἕξ μῆνας μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης. Ἡ Ἑλλὰς ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώσῃ τὰ ποσὰ ταῦτα ἐντὸς δεκαπενταετίας ἀπὸ τῆς ὑπο-

γραφῆς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χρονολογίας ἀναλήψεως τούτων, μὲ τόκον 5%.

Μία δευτέρα σύμβασις, ὑπογραφείσα μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας προέβλεπε πιστώσεις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, δυναμένας νὰ χρησιμεύσουν ὡς κάλυμμα διὰ τὰ τραπεζογραμμάτια ἅτινα ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐξέδιδε διὰ τὴν συντήρησιν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀνατολικοῦ Μετώπου.

Δυνάμει τῶν δύο συμβάσεων τούτων καὶ βάσει τῆς ὑποσχέσεως ὅτι αἱ ἀπαραίτητοι πιστώσεις θὰ τεθοῦν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἤρξθη τὴν νομισματικὴν κυκλοφορίαν κατὰ 1.250 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἐὰν βεβαίως ἡ κατάστασις ἐξελίσσεται ὁμαλῶς καὶ ἐπραγματοποιοῦντο αἱ περὶ ἀνοίγματος πιστώσεων συμβάσεις μετὰ τὸν πόλεμον, ἡ τύχη τῆς δραχμῆς καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας θὰ ἦτο διάφορος. Δυστυχῶς, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν προβλεπομένων πιστώσεων παρὰ μόνον 15 ἑκατομμύρια δολларίων καὶ 6 ἑκατομμύρια στερλινῶν.

Τὰ γεγονότα ἅτινα ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν μὴ ἐκτέλεσιν τῶν συμμαχικῶν πιστώσεων εἶναι γνωστά. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐδιχάσθη κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, ἡ δὲ ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ διὰ τοὺς συμμάχους νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν περὶ πιστώσεων συμβάσεων. Ἐν τούτοις, αἱ συμβάσεις περὶ ἀνοίγματος πιστώσεων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀποφασισθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συμμαχικοῦ Συμβουλίου, εἶχον σαφῶς διεθνῆ χαρακτῆρα. Πῶς τότε διεθνεῖς συμβάσεις ἐθεωρήθησαν μὴ ἔχουσαι πλέον ἰσχὺν διὰ τῆς μονομεροῦς ἐκδηλώσεως τῆς βουλήσεως τοῦ ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων; Δυστυχῶς, ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν θρόνον ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς συμμάχους νὰ παραβιάσουν πλείστας συμβάσεις καὶ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἐκπλήρωσιν ρητῶν καὶ κατηγορηματικῶν ὑποχρεώσεων.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, ἡ Ἑλλὰς ἐγκατελείφθη μόνη τῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔναντι τῶν Τούρκων, ἄνευ οὐδεμιᾶς βοηθείας ἐκ μέρους τῶν συμμαχῶν τῆς. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν συμφερόντων τῶν διαφόρων συμμαχῶν Κρατῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατέληξε καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν ἀκόμη τῆς Τουρκίας, ἀντὶ τῆς συμμαχου Ἑλλάδος. Πλείστοι ἱστορικοὶ ἐπέκριναν δριμύτητα τὴν συμπεριφορὰν ταύτην τῶν συμμαχῶν, ἔναντι τῆς Ἑλλάδος. Χαρακτηριστικὴ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ E. Briault.

«Εἰς τὴν Ἰωνίαν ἡ Ἑλλὰς εὕρισκετο εἰς τὴν χώραν τῆς, διότι ἀπὸ αἰῶνας καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἑλληνικὰ ἦσαν τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ταύτην χώραν εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς εἰρήνης, διότι τὸ πρᾶγμα ἦτο σύμφωνον μὲ τὸ δίκαιον.»

«Χωρὶς οὐδεμίαν σκέψιν καὶ προσοχὴν διὰ τὸ δίκαιον, οὔτε διὰ τὴν τύχην τῶν πληθυσμῶν, οὔτε καὶ διὰ τὰς ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις καὶ μὲ τὴν ἀβάσιμον ἀφορμὴν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπανέφερε τὸν Βασιλέα τῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο δικαίωμά τῆς, ἀλλὰ διότι ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἐν ἀναμονῇ ἐπανεμφάνισεως τῆς Ρωσίας, ἂν μὴ τῆς Γερμανίας, εἶχον εἰς τὰ μέρη ταῦτα

συμφέροντα πολιτικά και οικονομικά, αντιτιθέμενα, εγκατέλειψαν την Ἑλλάδα ἔναντι τῶν Τούρκων, κοινῶν ἐχθρῶν, ἐπὶ βάσεων τὰς ὁποίας αὐτὴ κατέλαβε διὰ τῆς κοινῆς συγκαταθέσεως ὄλων. Οἱ σύμμαχοι ἐξέσχισαν τὰς συνθήκας καὶ τὰς συμβάσεις, τὰς ὁποίας ὑπέγραψαν μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν παρέδωσαν οὕτω εἰς τὴν καταστροφὴν.»

Ἡ ἀναπόλησις αὐτῆ τῶν γεγονότων ἦτο ἀπαραίτητος, διότι μόνον οὕτω θὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν μετέπειτα νομισματικὴν ἐξέλιξιν.

4. Αἱ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ

Ἡ Ἑλλάς, ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῆς, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξακολουθήσῃ μόνη τῆς τὸν πόλεμον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ πόλεμος ὅμως ἀπαιτεῖ μεγάλας δαπάνας καὶ ἡ χώρα μας ἐστερεῖτο χρημάτων. Μάλιστα, ὄχι μόνον δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων ὑποσχεθείσας πιστώσεις, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ συνάψῃ δάνεια εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἐνώπιον μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως, ἡ Κυβέρνησις εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνάψῃ ἀναγκαστικὸν δάνειον τὸν Μάρτιον τοῦ 1922. Μίαν ὥραίαν πρῶταν, ὅλοι οἱ κάτοχοι τραπεζογραμματίων, ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως ὡς πρὸς τὴν περιουσιακὴν αὐτῶν κατάστασιν, ὑπεχρέωθησαν νὰ μετατρέψουν τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τῶν τραπεζογραμματίων των εἰς ὁμολογίας τοῦ Κράτους. Χάρις εἰς τὸ μέτρον τοῦτο τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου, ἡ Κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἀπαραίτητα χρήματα πρὸς συνέχισιν τοῦ πολέμου. Ἐν τούτοις, μετὰ πάροδον ὀλίγων μηνῶν, τὸ μέτωπον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατέρρευσε καὶ ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς ἔσπευσε πρὸς τὴν μητέρα Πατρίδα, πρὸς ἀποφυγὴν ὀλικοῦ ἀφανισμοῦ. Πλέον τοῦ ἑκατομμυρίου ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν μας στερούμενοι τῶν πάντων.

Ἡ ἔστω καὶ πρόχειρος στέγασις καὶ διατροφή τῶν ἀδελφῶν μας προσφύγων ἀπῆται δαπάνας τεραστίας. Ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία ἔφθασε τὸ 1923 εἰς τὰ 3.360 ἑκατομμύρια δραχμῶν, τὸ συνάλλαγμα ἐπὶ Λονδίνου εἰς τὰς 438 δραχμάς. Κατὰ τὴν δυσχερῆ ἐκείνην περίοδον, ἡ χώρα μας ἠδυνήθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν τελείαν κατάρρευσιν, χάρις εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐνίσχυσιν. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Κ.Τ.Ε., ἡ χώρα μας ἠδυνήθη νὰ συνάψῃ δάνεια εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν προσφύγων, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπιστροφή αὐτῶν εἰς τὰς ἐστίας των ἦτο πλέον ἀδύνατος, διότι ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης τοῦ 1923 προέβλεψε τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

Ὀλίγον, κατ' ὀλίγον, ἡ οικονομικὴ κατάστασις ἤρχισε νὰ βελτιοῦται, ἐν τούτοις ἡ πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα ἐξηκολούθει νὰ εἶναι λίαν συγκεχυμένη, κατέληξε δέ, ὡς γνωστὸν, εἰς τὴν δικτατορίαν τοῦ Στρατηγοῦ Παγκάλου. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ δικτάτορος, στερουμένη χρημάτων προσέφυγεν εἰς τὴν μέθοδον τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου. Τὴν φορὰν ταύτην, τὸ τέταρτον τῆς ἀξίας τοῦ χαρτονομίσματος μετετρέπη εἰς ἀναγκαστικὸν δάνειον. Οὕτω, τὸ ἀναγκαστικὸν δάνειον τοῦ 1922 ἀπέδωκεν εἰς τὸ δημόσιον 1.500 ἑκατομμύρια, τὸ δὲ δάνειον τοῦ 1926, περὶ τὰ 1.225 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Ἡ πτώσις τῆς δικτατορίας Παγκάλου, ἐπέφερε μίαν σχετικὴν βελτίωσιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ νομισματικὴν κατάστασιν. Ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ Λονδίνου, κατῆλθεν ἀπὸ 453, εἰς τὰς 370 δραχμάς, περίξ δὲ τῆς τιμῆς ταύτης διεκυμάνθη μέχρι τοῦ 1928, ὅποτε ἔλαβε χώραν ἡ σταθεροποίησις τῆς δραχμῆς.

Πράγματι, χάρις εἰς ἓν νέον δάνειον, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Κ.Τ.Ε., ἐξησφάλισθησαν ἀνάλογα συναλλαγματικὰ ἀποθέματα καὶ τὴν 12ην Μαΐου 1928 ἐγένετο ἡ σταθεροποίησις τῆς δραχμῆς. Φαινομενικῶς, ἡ δραχμὴ συνεδέθη μὲ τὸν χρυσόν, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ἐπρόκειτο περὶ τοῦ συστήματος τοῦ συναλλαγματικοῦ κανόνος. Ἡ δραχμὴ ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς στερλίνιας, ἡ τιμὴ τῆς ὁποίας ὠρίζετο ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ σταθεροποιήσεως, εἰς 375 δραχμάς.

Τὸ σύστημα τοῦ συναλλαγματικοῦ κανόνος εἶχε τὰς προτιμήσεις τῶν οἰκονομολόγων τῆς Κ.Τ.Ε., διότι ἐπέτρεπε τὴν ἐξοικονόμησιν χρυσοῦ, ἐξησφάλιζε δὲ καὶ ἓν μικρὸν ἔσοδον διὰ τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν τῆς χώρας, ἥτις ἐφήρμοζε τὸν συναλλαγματικὸν κανόνα. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ τὸ κάλυμμα τῆς δραχμῆς νὰ εὑρίσκειται εἰς ἄγονον χρυσόν, ἦτο κατατεθειμένον εἰς λίρας εἰς τὰς Ἀγγλικὰς Τραπεζάς, αἵτινες ἔδιδον μικρὸν τόκον διὰ τὰς καταθέσεις τῆς κατηγορίας ταύτης.

Τὰ ἐπακολουθήσαντα ὅμως γεγονότα κατέληξαν εἰς ζημίαν, εἰς βάρος τῆς χώρας μας. Ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίσις, ἥτις ἐξεδηλώθη εἰς τὰς Η.Π.Α., τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1929 καὶ ἐπεξετάθη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπέφερε κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1931, τὴν πτώσιν τῆς Ἀγγλικῆς λίρας. Οὕτω, ἡ χώρα μας ὑπέστη σοβαρὰν ζημίαν ἐκ τῆς μειώσεως τῆς ἀξίας τοῦ καλύμματος, τὴν 26ην δὲ Ἀπριλίου 1932 ἔλαβε χώραν ἡ ὑποτίμησις τῆς δραχμῆς καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἐλέγχου ἐπὶ τοῦ συναλλάγματος καὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὀκταετίας : 1932 μέχρι τοῦ 1940, ἡ χώρα μας ἔζησεν ὑπὸ καθεστῶς συναλλαγματικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐλέγχων. Ἐν τούτοις, ὄχι μόνον ἠδυνήθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ νὰ προβῇ εἰς στρατιωτικὰς παρασκευάς, λόγω τοῦ ἐπικειμένου πολέμου.

Κατὰ τὸ 1939, ἔτος ἐκρήξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ἡ χώρα μας παρέμεινε οὐδετέρα, ἀλλὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940 ὑπέστη, ὡς γνωστόν, τὴν φασιστικὴν ἐπίθεσιν. Τότε ἔλαβε χώραν ἡ ἐποποιία τοῦ Ἀλβανικοῦ Μετώπου, ἥτις προεκάλεσε τὸν θαυμασμόν ὅλου τοῦ κόσμου. Δυστυχῶς, ἡ ναζιστικὴ Γερμανία ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἰταλικοῦ φασισμοῦ καὶ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1941 ἤρξατο μία ὀδυνηρὰ περίοδος διὰ τὴν χώραν μας.

Ἡ τριπλῆ ἐχθρική κατοχὴ κατέληξε, μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὸν γνωστόν ἀστρονομικὸν πληθωρισμόν. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1944, ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἀπίστευτον ἀριθμὸν τῶν 6.279.943.102.000.000.000. δραχμῶν.

5. Η ΝΕΑ ΔΡΑΧΜΗ ΤΟΥ 1944

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας μας, ἡ τότε Κυβέρνησις εὐρέθη ἐνώπιον πραγματικοῦ νομισματικοῦ χάους, θεωρήθη δὲ ὅτι ἡ μόνη λύσις ἦτο ἡ

είσαγωγή ενός νέου νομίσματος. Κατά συνέπειαν, νόμος δημοσιευθείς την 9ην Νοεμβρίου 1944, καθώριζεν ότι από τῆς 11ης Νοεμβρίου 1944 ἐτίθετο εἰς κυκλοφορίαν μία νέα δραχμὴ, βασιζομένη ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς λίρας, ἡ σχέσις τῆς ὁποίας ἦτο 600 νέαι δραχμαὶ διὰ μίαν στερλίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τιμὴν τοῦ δολλαρίου, ὁ νόμος ἀνέφερεν ὅτι αὕτη ἔδει νὰ εἶναι ἐκείνη ἣτις θὰ προέκυπτεν ἐκ τῆς σχέσεως τῆς τιμῆς αὐτοῦ εἰς τὰς διεθνεῖς ἀγορὰς χρηματιστηρίου.

Ἐπὶ πλέον, δεδομένου ὅτι τὰ Ἀγγλικά στρατεύματα, τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἔθετον εἰς κυκλοφορίαν στερλίνας εἰδικῆς κατηγορίας, τὰς λεγομένας τῆς Στρατιωτικῆς ἀρχῆς, ὁ νόμος προέβλεπεν ὅτι αἱ λίραι αὗται εἶχον νόμιμον κυκλοφορίαν ἐντὸς τῆς χώρας, ἀνταλλασσόμεναι μὲ τὴν ἰδίαν σχέσιν τῆς στερλίνας, ἦτοι 600 δραχμαὶ διὰ μίαν λίραν τῆς Στρατιωτικῆς Ἀρχῆς.

Δέον νὰ λεχθῆ ὅτι αἱ λίραι τῆς Στρατιωτικῆς Ἀρχῆς ἐξηκολούθησαν νὰ κυκλοφοροῦν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους μέχρι τῆς 31ης Μαΐου 1945, ἀποτελοῦσαι ἀντικείμενον ἐλευθέρως διαπραγματεύσεως ἐκ μέρους τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς. Ἡ τακτικὴ αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὴν δημιουργίαν κλίματος ἐμπιστοσύνης ὑπὲρ τῆς νέας δραχμῆς, διότι ἐδίδετο ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὸ νέον νόμισμα ἦτο σταθερόν, ἐφ' ὅσον ἦτο συνδεδεμένον μὲ τὴν Ἀγγλικὴν λίραν. Ἡ ἀποψις αὕτη ἐστηρίζετο εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ λίραι τῆς Στρατιωτικῆς Ἀρχῆς ἠδύναντο νὰ ἀνταλλαγοῦν, παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἔναντι στερλινῶν, δηλαδὴ συναλλάγματος ἐπὶ Λονδίνου.

Διὰ νὰ τονωθῆ μάλιστα περισσότερον ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ εἰς τὴν νέαν δραχμὴν, ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐνήργει ἀγορὰς καὶ πωλήσεις χρυσῶν λιρῶν, εἰς τὴν τιμὴν τῶν 2.100 δραχμῶν, νέας ἐκδόσεως. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον, διότι κατὰ τὴν περίοδον τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ μεγάλου πληθωρισμοῦ, ἡ δραχμὴ ἔπαυσε νὰ ἔχη τὰς κανονικὰς λειτουργίας της, τὰ πάντα δὲ εἰς τὰς συναλλαγὰς ἐρρυθμίζοντο εἰς χρυσᾶς λίρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς παλαιὰς δραχμάς ἐν κυκλοφορίᾳ αὗται, σχεδόν, ἠκρωθήσαν, διότι ἡ ἀναλογία τῆς ἀνταλλαγῆς μὲ τὴν νέαν δραχμὴν καθωρίσθη: μία νέα δραχμὴ 50 δισεκατομμύρια παλαιῶν.

Εἰς τὸ σύνολον, ἡ νομισματικὴ μεταρρυθμίσις ἐστηρίζετο ἐπὶ καλῶν καὶ ὀρθῶν βάσεων, ἐξαιρετικὰ ὅμως καὶ τραγικὰ γεγονότα, ἐπισυμβάντα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1944 ἀνέτρεψαν τὴν ὅλην κατάστασιν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἦτο δυσχερὴς ἡ προώθησις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλισθοῦν ἔσοδα ἐκ τῆς κανονικῆς πηγῆς, τῆς ἀποδόσεως τῶν φόρων. Δὲν ἀπέμεινεν εἰς τὸ Κράτος, ὡς λύσις, παρὰ ἐκείνη τῆς ἀτελείας, δηλαδὴ ἡ ἐκδοσις χαρτονομίσματος πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν του.

Εἰς διάστημα ἕξ μηνῶν, αἱ κρατικαὶ δαπάναι ἀνήλθον εἰς 21.987 ἑκατ. δραχμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκαλύφθησαν ἐκ τῶν κανονικῶν ἐσόδων μόνον 6.354 ἑκατ., τὰ δὲ ὑπόλοιπα, ἦτοι 15.633 ἑκατ. δραχμῶν ἐκαλύφθησαν διὰ τῆς χορηγεύσεως προκαταβολῶν ἐκ μέρους τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, δηλαδὴ διὰ τῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος.

Ἐξυπακούεται ὅτι ὁ νομισματικὸς πληθωρισμὸς προεκάλει ἄνοδον τῶν ἐσωτερικῶν τιμῶν καὶ αὐξησιν τῆς τιμῆς τῆς χρυσῆς λίρας. Ἡ κατάσταση αὕτη κατέληξεν εἰς τὴν πρώτην ὑποτίμησιν τῆς νέας δραχμῆς, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1945, διὰ τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς ἐπίσημου τιμῆς τοῦ συναλλάγματος. Ἡ νέα σχέση δραχμῆς καὶ στερλίνας καθωρίσθη: μία στερλίνα 2.000 δραχμαί.

Δυστυχῶς, ὁ νομισματικὸς πληθωρισμὸς, ἐξηκολούθησε καὶ μάλιστα μὲ ρυθμὸν ἀκόμη περισσότερον ἔντονον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὠδήγησεν εἰς νέαν ἀναπροσαρμογὴν τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος. Οὕτω, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1946 καθωρίσθη τιμὴ συναλλάγματος 20.000 δραχμαί μία στερλίνα καὶ 5.000 δραχμαί ἓν δολλάριον. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος οὐδόλως ἡδυνήθη νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν. Ὅλοι αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ πληθωρισμοῦ ἀπέβησαν μάταιαι. Ἐν τούτοις, πρὸς ἀποφυγὴν νέας ὑποτιμήσεως τῆν δραχμῆς, κατὰ τρόπον ἐμφανῆ καὶ ἐπίσημον, ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ υἰοθετηθῇ ἓν σύστημα ἐνίσχυσεως τῶν ἐξαγωγῶν, διὰ τῆς ἐκδόσεως ἀποδεικτικῶν συναλλάγματος. Βασικὴ ἀρχὴ τοῦ ἐν λόγῳ συστήματος τῶν ἀποδεικτικῶν συναλλάγματος ἦτο ἡ ἀκόλουθος:

Ὁ πωλητὴς συναλλάγματος, ἐκτὸς τῶν δραχμῶν τὰς ὁποίας ἐλάμβανε, βράσει τῆς ἐπίσημου τιμῆς τοῦ συναλλάγματος, ἐλάμβανε ἐπὶ πλέον καὶ ἓν ἀποδεικτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεγράφετο ἡ πώλησις τοῦ συναλλάγματος. Τὸ ἀποδεικτικὸν τοῦ συναλλάγματος ἦτο διαπραγματεύσιμον εἰς τὸ χρηματιστήριον, ἠγοράζετο δὲ ἀποκλειστικῶς ἐκ μέρους τῶν εισαγωγέων ἀγαθῶν, οἵτινες ἦσαν ὑπόχρεοι πρὸς ἀπόκτησιν συναλλάγματος νὰ καταβάλουν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπίσημον τιμὴν, νὰ προσκομίσουν δὲ συγχρόνως καὶ ἀνάλογα ἀποδεικτικὰ συναλλάγματος. Ὁ πωλητὴς δολλαρίων εἰσέπραττε, ἐπὶ παραδείγματι, ἐκ τῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος 5.000 δραχμὰς κατὰ δολλάριον, ἐτέρας δὲ 3.000 ἢ 5.000, ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως τῆς τιμῆς τῶν ἀποδεικτικῶν, ἀπὸ τὴν πώλησιν τοῦ ἀποδεικτικοῦ συναλλάγματος εἰς τὸ χρηματιστήριον. Ὁ ἔμπορος εισαγωγεὺς ἐνήργει τὰς ἀντιθέτους πράξεις, ἦτοι ἠγόραζεν εἰς τὸ χρηματιστήριον τὰ ἀποδεικτικὰ συναλλάγματος, ἐπλήρωνε δὲ καὶ τὴν ἐπίσημον τιμὴν τῶν ξένων νομισμάτων εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ δημιουργοὶ τοῦ συστήματος τούτου ἐνόμιζον ὅτι, διὰ τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως εἰς τὸ χρηματιστήριον τῶν ἀποδεικτικῶν συναλλάγματος θὰ ἐσχηματιζέτο μία τιμὴ ἰσορροπίας, χωρὶς δὲ νὰ ὑποτιμηθῇ ἐκ νέου ἐπίσημως ἡ δραχμὴ, θὰ ἐξησφαλιζέτο ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἐξαγωγῶν μας. Ὁ συλλογισμὸς ὅμως οὗτος προϋπέθετε ὅτι εισαγωγαὶ καὶ ἐξαγωγαὶ τῆς χώρας εὐρίσκοντο εἰς μίαν κατάστασιν σχετικῆς ἰσορροπίας. Ἐφόσον ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητα αἱ εισαγωγαὶ ἦσαν κατὰ πολὺ μεγαλύτεραι τῶν ἐξαγωγῶν, προέκυψε μεγίστη ζήτησις ἀποδεικτικῶν συναλλάγματος, ἀνεπαρκῆς δὲ προσφορὰ αὐτῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν συνεχῆ ἄνοδον τῆς τιμῆς τῶν ἀποδεικτικῶν, εἰς τὸ χρηματιστήριον.

Ἐνώπιον τῆς καταστάσεως ταύτης, παρέστη ἀνάγκη παρεμβάσεως τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, πρὸς σταθεροποίησιν τῆς τιμῆς τῶν ἀποδεικτικῶν συναλλάγματος εἰς τὸ χρηματιστήριον. Ἡ παρέμβασις ὅμως αὕτη μετέτρεψε τὸ

δλον σύστημα εις μίαν άπλήν γραφειοκρατικήν και άσκοπον ύπόθεσιν, διότι ή έκδοσις και άκύρωσις τών άποδεικτικών ήτο πλέον άνευ περιεχομένου άδίκως δε ή Τράπεζα τής Έλλάδος άπησχόλει πρὸς τούτο συνεργεία όλόκληρα, οί δε πωληται και άγορασται συναλλάγματος ύπεβάλλοντο εις διπλοϋς κόπους.

Τὸ σύστημα τών άποδεικτικῶν έχρησίμευσε μόνον διὰ τήν έμμεσον μεταβολήν τής σχέσεως τής δραχμής, κατὰ τήν ύποτίμησιν τοϋ Σεπτεμβρίου 1949. Πράγματι, άντι νά μεταβληθῆ ή έπίσημος τιμή τοϋ συναλλάγματος, προεκληθή άνοδος τών άποδεικτικῶν εις 10.000 δραχμάς, κατὰ δολλάριον, ή δε έπίσημος τιμή τοϋ δολλαρίου παρέμεινεν εις δραχμάς 5.000.

Τὸ σύστημα τών άποδεικτικῶν, καιτοι τελείως άχρηστον και άκρως δαπανηρόν, επέζησε μέχρι τής 1ης 'Ιουνίου 1951. Μόνον άπό τής χρονολογίας ταύτης κατηργήθησαν τὰ άποδεικτικά συναλλάγματος και ή έπίσημος τιμή τοϋ δολλαρίου ανήλθεν εις 15.000 δραχμάς, έσωματωθείσης εις ταύτην, τής τιμής τών άποδεικτικῶν. Έπομένως, άπό τής χρονολογίας ταύτης έχομεν τιμήν δολλαρίου 15.000 δραχμάς, τής στερλίνας δε 42.000 δραχμάς.

Η άναπροσαρμογή όμως τής τιμής τοϋ συναλλάγματος τοϋ Σεπτεμβρίου 1949 δέν ηδυνήθη νά καλύψη τήν διαφοράν μεταξύ τιμών έσωτερικοϋ και έξωτερικοϋ. Έπί πλέον, ο νομισματικός πληθωρισμός έξηκολούθησε και κατὰ τὰ έτη 1950 και 1951. Κατὰ συνέπειαν, ή άνοδος τών τιμών έσωτερικοϋ άπετέλει έμπόδιον εις τήν έξαγωγήν τών προϊόντων μας. Πρὸς θεραπείαν τής καταστάσεως ταύτης, έφηρμόσθη, άπό τής 1ης 'Ιανουαρίου 1952, τὸ σύστημα τών εισφορῶν εις τὰς εισαγωγὰς και τών πριμοδοτήσεων εις τὰς έξαγωγὰς. Οϋτω, ο εισαγωγεύς, αναλόγως τοϋ είδους, ύπεχρεοϋτο εις τήν καταβολήν προσθέτου άξιας διὰ τὸ δολλάριον, άντι τής έπιστήμου, τών 15.000 δραχμῶν. Όσον άφορᾷ τὰς έξαγωγὰς, αϋται έπριμοδοτοϋντο εκ τοϋ προϋπολογισμοϋ τοϋ Κράτους. Εις τὸ βάθος τὸ σύστημα τοϋτο κατέληγεν εις πολλαπλὰς τιμὰς συναλλάγματος, τής τιμής καθοριζομένης αναλόγως τής σημασίας τοϋ εισαγομένου και τοϋ έξαγομένου αγαθοϋ.

Τήν 9ην 'Απριλίου 1953 έτέθη τέρμα εις τὸ σύστημα τών πολλαπλῶν τιμῶν συναλλάγματος, κατόπιν τής άναπροσαρμογής τής άξιας τής δραχμής. Οϋτω ή τιμή τοϋ δολλαρίου ανήλθεν άπό 15.000 εις 30.000 δραχμάς, ήτοι 30 δραχμάς, μετὰ τήν κατάργησιν τών τριῶν μηδενικῶν.

Διὰ νά άντιληφθῶμεν τὸ μέγεθος τής ύποτιμήσεως τής δραχμής, άπό τοϋ 1944 μέχρι τοϋ 1953, άρκει νά ύπενθυμίσωμεν οτι ή τιμή τής στερλίνας είχε καθορισθῆ τὸν Νοέμβριον τοϋ 1944 δραχμάς 600, τοϋ δε δολλαρίου ή αντιστοιχία ήτο 150 δραχμάς. Κατὰ συνέπειαν, ή τιμή τοϋ δολλαρίου άπό 150 δραχμάς ανήλθεν εις 30.000 δραχμάς, πρᾶγμα τὸ όποιον σημαίνει άπώλειαν τής άξιας τής δραχμής μας κατὰ 99 1/2 %.

Η άνασκόπησις αϋτη τής έξελίξεως τής δραχμής μας είναι λίαν συνοπτική και έχει ώς σκοπὸν νά δώσῃ μίαν άμυδρὰν εικόνα τών δυσχερειῶν τὰς όποίας αντιμετώπισεν ή χώρα μας. Βεβαίως και άπό τής τελευταίας ύποτιμήσεως τοϋ 1953 δέν έπαυσαν νά ύπάρχουν σοβαρὰ οικονομικά και νομισματικά προβλήματα, ταϋτα όμως προσέλαβον άλλην μορφήν. Οϋτω, έξησφαλίσθη μὲν μία

ἀξιόλογος σταθερότης τιμῶν, εἰς βάρος ὅμως τοῦ ἀνοίγματος τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν τῆς χώρας μας. Ἀγοράζομεν δηλαδή ἀγαθὰ καὶ ζητοῦμεν ὑπηρεσίας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀξίας κατὰ πολὺν μεγαλυτέρας τῶν ἐξαγωγῶν μας καὶ τῶν εἰσπράξεων μας ἐξ ἀδήλων πόρων, τὴν διαφορὰν δὲ καλύπτομεν διὰ τῆς Ἀμερικανικῆς βοήθειας καὶ κυρίως διὰ τοῦ δανεισμοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ὁ ἐξωτερικὸς ὅμως δανεισμὸς δημιουργεῖ τεράστια προβλήματα, διότι ἡ πληρωμὴ τῶν ἐξωτερικῶν δανείων ἀπαιτεῖ αὐξησιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ δημιουργίαν πιστωτικοῦ ὑπολοίπου εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς λογαριασμοὺς. Τὸ πρόβλημα εἶναι ὑψίστης σημασίας διὰ τὸ μέλλον τῆς χώρας μας, περιοριζόμεθα ὅμως εἰς τὴν ὑπογράμμισιν τῆς υπάρξεώς του, διότι ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἀνάλυσις αὐτοῦ ἀπαιτεῖ εἰδικὴν μελέτην.

ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΚΟΣΤΟΣ STANDARD COST

Ὁ προγραμματισμὸς τῆς παραγωγῆς

Ἡ λογιστικὴ τοῦ προτύπου κόστους

Ὁ ἔλεγχος τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐκμεταλλεύσεως

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Οἰκονομικῆς καὶ Λογιστικῆς τῶν Βιομηχανικῶν Ἐκμεταλλεύσεων τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς

ΣΕΛΙΔΕΣ 420 — ΔΡΧ. 250

Ἀπαραίτητον βιβλίον διὰ πάντα ἀσχολούμενον μὲ τὴν διοίκησιν, ὀργάνωσιν καὶ λογιστικὴν τῶν ἐπιχειρήσεων